

ЗИМОВА ОРНІТОФАУНА СХІДНИХ РАЙОНІВ ПОДІЛЛЯ

В.О. Новак

Winter ornithofauna of east districts of Podolia. - V.O. Novak. - *Berkut*. 12 (1-2). 2003. - Data were collected in 5 east districts of Khmelnytsky region in 1989–2003. Total 107 bird species were registered. River South Bug, settlements and fields are the main wintering grounds for birds. [Ukrainian].

Key words: fauna, Khmelnytsky region, wintering.

Address: V.O. Novak, Goloskiv, Letychiv district, Khmelnytsky region, 31535 Ukraine.

Матеріал і методика

Наші дослідження проводились у 1989–2003 рр. на території Летичівського, Хмельницького, Деражнянського, Старокостянтинівського та Старосинявського районів Хмельницької області. В даній роботі нами узагальнені дані, які були отримані при проведенні досліджень за такими програмами: Атлас зимуючих птахів України, “*Parus*”, “Різдвяні обліки”, Великий зимовий облік птахів, Республіканський облік біляводних зимуючих птахів. При цьому ми дотримувалися методик, розроблених для даних програм. Крім того, частина матеріалу зібрана під час одноденних екскурсій та лижних турпоходів членами клубу орнітологів “*Aves*”, а також попутно під час особистих поїздок.

У зв'язку з тим, що характер перебування різних видів на території досліджень в зимовий період неоднаковий, ми виділили такі групи птахів: пізні мігранти (ПМ) – види, окремі мігруючі особини яких затримуються до кінця листопада – початку грудня; осілі (О) – види, представники яких протягом усього року перебувають на даній території; зимуючі (З) – види, представники яких зустрічаються лише на зимівлі; залітні (Зл) – види, для яких зареєстровані зальоти у зимовий період; нетипові зимуючі (НЗ) – перелітні види, окремі особини чи групи яких інколи або регулярно зимують; ранні мігранти (РМ) – перелітні види, для яких зареєстровані перші прилітні особини протягом лютого (табл.).

Результати

Всього за час наших досліджень відмічено 107 видів з 14 рядів: *Gaviiiformes* – 1, *Podicipediformes* – 2, *Pelecaniformes* – 1, *Ciconiformes* – 6, *Anseriformes* – 9, *Falconiformes* – 9, *Galliformes* – 3, *Gruiformes* – 4, *Charadriiformes* – 6, *Columbiformes* – 4, *Strigiformes* – 4, *Coraciiformes* – 1, *Piciformes* – 6, *Passeriformes* – 51 (табл.). За характером перебування 13 видів належать до пізніх мігрантів, 43 – осілих, 11 – зимуючих, 3 – залітних, 35 – нетипових зимуючих, 6 – ранніх мігрантів (з них 3 види одночасно є й пізніми мігрантами). Нижче наводиться коротка інформація по найцікавіших видах, якої не було у попередніх публікаціях (Новак, 1994а, 1994б, 1994в, 1996, 1998, 1999а, 1999б; Новак та ін., 1998).

Норець великий (*Podiceps cristatus*). Часто затримується на водоймах поки вони не замерзнуть (інколи до початку грудня). Крім того, по 1 особині реєстрували на ставку в с. Пирогівці Хмельницького району у січні 1993 та 1994 рр.

Норець малий (*P. ruficollis*). Практично щороку по 1–2 особини зимує на незамерзаючих ділянках р. Південний Буг у м. Хмельницький та с. Голосків Летичівського району.

Квак (*Nycticorax nycticorax*). Зареєстровано випадок зимівлі молодої особини у с. Голосків Летичівського району. Птах спостерігався з кінця листопада 2001 р. до середини березня 2002 р. Весь цей час він тримався у кущах верболозів біля незамер-

Розподіл зимуючих видів птахів по біотопах та характер їх перебування в зимовий період на Поділлі

Distribution of wintering birds on habitats and their status during winter in Podolia

Вид	Статус	Б-п 1	Б-п 2	Б-п 3	Б-п 4	Б-п 5
<i>Podiceps cristatus</i>	НЗ			+		
<i>P. ruficollis</i>	НЗ	+		+		
<i>Gavia arctica</i>	ПМ			+		
<i>Phalacrocorax carbo</i>	ПМ			+		
<i>Botaurus stellaris</i>	НЗ			+		
<i>Nycticorax nycticorax</i>	НЗ	+		+		
<i>Egretta alba</i>	НЗ	+		+		+
<i>Ardea cinerea</i>	НЗ	+		+		
<i>A. purpurea</i>	ПМ			+		
<i>Ciconia ciconia</i>	НЗ	+		+		
<i>Anser anser</i>	НЗ			+		+
<i>A. erythropus</i>	ПМ			+		
<i>Cygnus olor</i>	НЗ	+		+		
<i>C. cygnus</i>	НЗ			+		
<i>Anas platyrhynchos</i>	О	+		+		+
<i>A. crecca</i>	НЗ			+		
<i>A. penelope</i>	ПМ			+		
<i>Aythya ferina</i>	НЗ			+		
<i>A. marila</i>	Зл			+		
<i>Circus cyaneus</i>	НЗ					+
<i>Accipiter gentilis</i>	О	+	+	+	+	+
<i>A. nisus</i>	О	+	+	+	+	+
<i>Buteo lagopus</i>	З				+	+
<i>B. buteo</i>	О		+		+	+
<i>Haliaeetus albicilla</i>	НЗ			+		
<i>Falco rusticolus</i>	Зл				+	+
<i>F. peregrinus</i>	НЗ	+		+		
<i>F. columbarius</i>	З					+
<i>Tetrastes bonasia</i>	О				+	
<i>Phasianus colchicus</i>	О				+	+
<i>Perdix perdix</i>	О			+		+
<i>Grus grus</i>	ПМ					+
<i>Rallus aquaticus</i>	ПМ			+		
<i>Gallinula chloropus</i>	НЗ			+		
<i>Fulica atra</i>	НЗ			+		
<i>Vanellus vanellus</i>	ПМ–ПМ			+		+
<i>Scolopax rusticola</i>	ПМ			+		
<i>Larus ridibundus</i>	НЗ			+		
<i>L. fuscus</i>	ПМ			+		
<i>L. argentatus</i>	НЗ			+		
<i>L. canus</i>	НЗ			+		
<i>Columba oenas</i>	НЗ					+

Продовження таблиці

Вид	Статус	Б-п 1	Б-п 2	Б-п 3	Б-п 4	Б-п 5
<i>C. palumbus</i>	PM	+			+	
<i>C. livia</i>	O	+				
<i>Streptopelia decaocto</i>	O	+	+			
<i>Asio otus</i>	O	+	+	+	+	+
<i>A. flammeus</i>	O			+		+
<i>Athene noctua</i>	O	+				
<i>Strix aluco</i>	O		+		+	
<i>Alcedo atthis</i>	H3	+		+		
<i>Picus viridis</i>	O	+	+		+	
<i>P. canus</i>	O	+	+		+	
<i>Dendrocopos major</i>	O	+	+	+	+	
<i>D. syriacus</i>	O	+	+			
<i>D. medius</i>	O	+	+		+	
<i>D. minor</i>	O	+	+		+	
<i>Hirundo rustica</i>	H3	+				
<i>Galerida cristata</i>	O	+				
<i>Melanocorypha yeltoniensis</i>	Зл					+
<i>Eremophila alpestris</i>	З					+
<i>Alauda arvensis</i>	H3					+
<i>Anthus pratensis</i>	H3			+		
<i>Motacilla alba</i>	ПМ	+		+		+
<i>Lanius excubitor</i>	З			+		+
<i>Sturnus vulgaris</i>	H3	+		+		
<i>Garrullus glandarius</i>	O	+	+	+	+	
<i>Pica pica</i>	O	+	+	+		+
<i>Corvus monedula</i>	O	+				+
<i>C. frugilegus</i>	O	+	+	+		+
<i>C. cornix</i>	O	+	+	+		+
<i>C. corax</i>	O	+	+	+	+	+
<i>Bombycilla garrulus</i>	З	+	+		+	
<i>Troglodytes troglodytes</i>	O	+	+	+	+	
<i>Prunella modularis</i>	H3	+	+			
<i>Regulus regulus</i>	З	+	+		+	
<i>Saxicola torquata</i>	PM			+		+
<i>Phoenicurus ochruros</i>	H3	+				
<i>Erithacus rubecula</i>	H3	+	+			
<i>Turdus pilaris</i>	O	+	+	+	+	+
<i>T. merula</i>	H3	+	+		+	
<i>T. philomelos</i>	ПМ-PM	+				
<i>T. viscivorus</i>	ПМ-PM					+
<i>Panurus biarmicus</i>	O			+		
<i>Aegithalos caudatus</i>	O	+	+	+	+	
<i>Remiz pendulinus</i>	ПМ			+		
<i>Parus palustris</i>	O	+	+	+	+	+

Закінчення таблиці

Вид	Статус	Б-п 1	Б-п 2	Б-п 3	Б-п 4	Б-п 5
<i>P. montanus</i>	О	+	+		+	
<i>P. ater</i>	О	+	+		+	
<i>P. caeruleus</i>	О	+	+	+	+	+
<i>P. major</i>	О	+	+	+	+	+
<i>Sitta europaea</i>	О	+	+		+	
<i>Certhia familiaris</i>	З	+	+		+	
<i>Passer domesticus</i>	О	+	+	+		
<i>P. montanus</i>	О	+	+	+	+	+
<i>Fringilla coelebs</i>	НЗ	+	+	+	+	+
<i>F. montifringilla</i>	НЗ	+	+		+	+
<i>Chloris chloris</i>	О	+	+	+		+
<i>Spinus spinus</i>	З	+	+	+		+
<i>Carduelis carduelis</i>	О	+	+	+	+	+
<i>Acanthis cannabina</i>	О	+				+
<i>A. flammea</i>	З					+
<i>Loxia curvirostra</i>	З	+			+	
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	З	+	+	+	+	+
<i>Coc. coccothraustes</i>	НЗ	+	+		+	+
<i>Emberiza citrinella</i>	О	+	+	+		+
<i>E. shoeniclus</i>	НЗ	+		+		
<i>Plectrophenax nivalis</i>	З					+
Всього		62	42	64	38	45
Тільки в даному біотопі		6	–	23	1	10

Біотоп 1: Населені пункти. **Біотоп 2:** Старі фруктові садки з домішками неплодових дерев. **Біотоп 3:** Водойми з прилеглими до них заростями верболозів, очеретів та ін. **Біотоп 4:** Ліс. **Біотоп 5:** Поля.

заючих джерел майже в центрі села. Навесні, коли птаха піймали, виявилось, що у нього був перелом крила і він не міг літати.

Чапля велика біла (*Egretta alba*). Останні три зимових сезони (2000–2003 рр.) ці птахи зимують у долині р. Південний Буг та її приток Бужка і Храбусни в західній частині Летичівського району. Протягом зими 2000/2001 рр. тут трималось до 25 особин, 2001/2002 – до 10 ос., 2002/2003 – до 5 ос.

Лебідь-шипун (*Cygnus olor*). Протягом останнього десятиліття формується осіла популяція виду. Щороку в регіоні зимує від 15 до 40 особин. Переважно тримаються

на незамерзаючих ділянках русла Південного Бугу, рідше на ставках чи каналах. Інколи птахи підготовуються людьми.

Лебідь-кликун (*C. cygnus*). Зареєстровано лише по 3 особини 20.02.2000 р. та 2.02.2002 р. Птахи трималися в долині Південного Бугу поблизу сіл Голосків, Русанівці та Лисогірка.

Чернь морська (*Aythya marila*). Зареєстровано одну зустріч 9.01.1993 р. Самець тримався на незамерзломому руслі Південного Бугу поблизу с. Голосків Летичівського району у зграї крижнів (*Anas platyrhynchos*) (близько 2000 ос.).

Сапсан (*Falco peregrinus*). Один птах

тримався в долині р. Південний Буг в межах м. Хмельницький. Тут 23.12.1996 р. зареєстровано сапсана, який, очевидно, полював на шпаків (*Sturnus vulgaris*) і звичайних мартинів (*Larus ridibundus*), кілька десятків яких годувались у місці витоку каналізаційних стоків.

Орябок (*Tetrastes bonasia*). Даний вид реєструвався в регіоні на початку ХХ ст. (Храневич, 1929). За словами місцевих жителів, ще й досі зрідка зустрічається у лісах на півдні Летичівського району та в деяких лісах Деражнянського і Віньковецького районів. Саме поблизу смт Віньківці було добуто 1 особину в 1991 р. (опудало знаходиться в Хмельницькому краєзнавчому музеї).

Фазан (*Phasianus colchicus*). До 1990-х рр. фазанів вирощували і випускали в угіддя місцевого мисливського господарства “Подільське”. Протягом останніх років фазани майже зникли. Відома лише зустріч 15.01.1995 р. пари птахів у чагарниках поблизу меліоративного каналу та старого кар’єру, зарослого бур’янами, в околицях с. Вербка Летичівського району. За даними місцевих жителів, поодинокі особини ще зустрічаються на старих торфорозробках поблизу смт Лозове Деражнянського району.

Курочка водяна (*Gallinula chloropus*). Часто птахи затримуються на водоймах до середини листопада, деякі залишаються зимувати. Так, членами клубу “Aves” було відмічено 23.12.2000 р. та 2.02.2001 р. по 1 ос. на р. Південний Буг у с. Голосків та 23.12.2000 р. – 1 ос. у смт Меджибіж Летичівського району.

Мартин чорнокрилий (*Larus fuscus*). В зимовий період зареєстрований лише раз: 6.12.1992 р. – 1 ос. відпочивала на ставку, який ще не повністю замерз, у с. Волосівці Летичівського району.

Синяк (*Columba oenas*). Зрідка поодинокі особини лишаються зимувати. Тримуються переважно у придорожніх лісосмугах серед полів. Так, 6.01.1996 р. та 7.01.1999 р. нами було відмічено по 1 ос. в околицях с. Голосків Летичівського району.

Голубий рибалочка (*Alcedo atthis*). Щороку 1–2 ос. зимують на р. Південний Буг у с. Голосків Летичівського району, крім того, в окремі роки по 1 ос. реєстрували у м. Хмельницький (1994/1995), смт Летичів (1992/1993) та с. Русанівці Летичівського району (2000/2001).

Ластівка сільська (*Hirundo rustica*). 3 невідомих причин 2 особини залишилися зимувати в 1995 р. у м. Хмельницький. Вони майже до кінця грудня жили на веранді в будинку Ю.П. Алахазова. Живилися дрозofiлами, яких для них вирощували. Пізніше вилетіли через відкриту квартиру і подальша доля їх невідома. Подібний випадок трапився і в м. Ізяслав (І.В. Рум’янцева, особ. повід.) в 1999 р.

Жайворонок чорний (*Melanocorypha yeltoniensis*). Заліт 1 особини відмічено 15.01.1995 р. поблизу с. Вербка Летичівського району (С. Гайдук, особ. повід.). Птах тримався на полі поблизу скирти соломи.

Жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris*). Регулярно зимуючий вид. З’являється переважно під час значних похолодань чи у багатосніжні зими. Зустрічається виключно на полях. Тримається невеликими зграйками до 11 особин. Так, нами було відмічено 28.12.1992 р. – 3 самці, 7.01.1997 р. – 1 ос. в околицях с. Шрубків та 7.01.1997 р. – 11 ос., 21.12.2002 р. – 6 ос. в околицях с. Голосків Летичівського району.

Жайворонок польовий (*Alauda arvensis*). В зимовий період щорічно реєструються вже з другої половини лютого, але це перелітні особини. Дійсно зимуючих птахів спостерігали 31.12.1996 р. – 1 ос. в околицях с. Волосівці та 3.02.2002 р. – 1 і 2 ос. в околицях с. Голосків Летичівського району. Птахи тримались серед стерні злакових культур.

Щеврик лучний (*Anthus pratensis*). Група птахів трималася в долині р. Південний Буг між селами Голосків та Русанівці Летичівського району протягом зимового сезону 1998/1999 рр. У зграйках фіксувалось по 3–8 ос. Очевидно, тут зимувало до 20–25 ос. Птахи шукали поживу понад кра-

єм незамерзлого русла та на ділянках лук, де текла вода з джерел.

Тинівка лісова (*Prunella modularis*). Зрідка поодинокі особини лишаються на зимівлю. Птахи тримаються у старих фруктових садках, як у населених пунктах, так і за їх межами. Нами було відмічено 31.01.1991 р. – 1 ос.; 27.02.1991 р. – 2 ос. в с. Волосівці Летичівського району.

Дрізд чорний (*Turdus merula*). Щоріку реєструються поодинокі особини (переважно самці) в Летичівському районі: на узліссі урочища Жолобки (21.01.1995 р.) та поблизу стихійного смітника у с. Голосків (22.02.1994, 21.01.1996, 01–02.2000, 2.12.2001, 01–02.2002), у старому фруктовому садку поблизу с. Волосівці (8.01.1994), у кущі глуду на дамбі риборозплідного ставка в долині р. Бужок поблизу смт Меджибіж (2.12.2000), у лісі поблизу с. Ярославка (13.01.1995), с. Русанівці (13.01.1996), с. Головченці (20.11.1993), на вулицях смт Летичів (21.12.1996, 01–02.2002, 12.12.2002), у польовій лісосмузі поблизу с. Шрубків (7.12.2001). Очевидно, в регіоні починає формуватись осіла популяція виду.

Синиця вусата (*Panurus biarmicus*). Птахи зимують в очеретяних заростях на риборозплідних ставках (околиці сіл Рудня, Митківці, Ярославка, Ставниця, смт Меджибіж Летичівського району) та навколо Щедрівського водосховища (околиці смт Летичів). Птахи тримаються зграйками по 3–20 особин.

Вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*). Регулярно зимує невелика кількість особин. Птахи тримаються на луках та в очеретяних заростях навколо різних водойм, нерідко й серед бур'янів у населених пунктах (на відстані від водойм до 0,5 км). Найчастіше тримаються по 1–2 ос., хоча буває й до 7 ос. Інколи утворюють мішані зграйки з великими (*Parus major*) і блакитними (*P. caeruleus*) синицями та польовими горобцями (*Passer montanus*). Вівсянок нам вдалось спостерігати 9.02.1992 р. – 6 ос. поблизу с. Ярославка, 27.11.1993 р. – 1 самку, 19.12.1993 р. – самця, 21.11.1994 р.

– 1 ос. у с. Волосівці, 3.01.1993 р. – 3 ос. поблизу смт Меджибіж, 4.01.1995 р. – пару, 14.01.1995 – 7 ос., 01–02.2002 р. – 2 ос. у с. Голосків, 29.01.1995 р. – 3 ос. поблизу с. Русанівці Летичівського району, 5.01.1993 р. – 1 ос., 17.12.1993 р. – 1 ос. поблизу смт Летичів та 16.11.1995 р. – 1 ос., 23.12.1996 р. – самця у м. Хмельницький.

Пуночка (*Plectrophenax nivalis*). Регулярно зимуючий вид. Птахи тримаються на полях та зарослих бур'яном обочинах польових доріг. Зареєстровані зустрічі: 4.01.1993 р. – самка, 5.03.1993 р. – 8 ос., 12.02.1994 р. – самка поблизу с. Шрубків, 6.01.1996 р. – самець поблизу с. Ставниця, 17.03.1996 р. – 1 ос. поблизу с. Волосівці та 4.11.2000 р. – 18 ос. поблизу с. Голосків Летичівського району.

Обговорення

Як бачимо, зимова орнітофауна східних районів Поділля досить різноманітна. Слід сказати, що нам не вдалось спостерігати 10 видів (*Clangula hyemalis*, *Aquila chrysaetos*, *Circus aeruginosus*, *Otis tarda*, *Tyto alba*, *Bubo bubo*, *Strix uralensis*, *S. nebulosa*, *Dendrocopos leucotos*, *Nucifraga caryocatactes*), яких реєстрували в даному регіоні попередні дослідники (Храневич, 1925, 1929; Портенко, 1928; П. Пшеничний, особ. повід.).

Основним місцем зимівлі птахів у районі досліджень є долина р. Південний Буг, особливо ті ділянки, які майже ніколи не замерзають (східні околиці м. Хмельницький, с. Голосків, с. Русанівці, с. Щедрова Летичівського району), а також сільські населені пункти, особливо ті, які розташовані на берегах річок, тим більше, якщо до них прилягають старі фруктові сади. Саме в цих біотопах відмічено найбільшу кількість видів: 64 і 62 відповідно. Крім того, водойми є й найбільш видоспецифічним біотопом, тільки тут зареєстровано 23 види. Другим біотопом по видоспецифічності є поля: тільки тут зареєстровано 10 видів. Слід відмітити, що поля в даному регіоні мають

певні особливості, які сприяють успішній зимівлі птахів: рельєф переважно горбистий, по долинах часто течуть струмки, навколо яких є зарості верболозів та очерету, деякі з них не замерзають взимку; поля часто пересікають лісосмуги, або тут зустрічаються невеликі лісосадки (площею 0,5–10 га); на території деяких господарств (КСП, СПП, СТОВ...) значні площі земель не засіваються, або стоять з незібраними культурами протягом зими.

Поділ нами птахів за характером перебування є досить умовним, оскільки практично щосезону він піддається корекції. Так, внаслідок виявлення на гніздуванні в регіоні сірого сорокопуда (*Lanius excubitor*), вусатої, довгохвостої (*Aegithalos caudatus*) та чорної (*Parus ater*) синиць, статус цих видів змінився з суто зимуючих на осілі. Крім того, внаслідок формування осілих популяцій лебедя-шипуну, чорного дрозда, вівсянки очеретяної, зяблика (*Fringilla coelebs*) та костогриза (*Coccothraustes coccothraustes*), вони в майбутньому з групи нетипових зимуючих перейдуть до групи осілих видів. До того ж, окремі особини з груп ранніх чи пізніх мігрантів, інколи все ж лишаються на зимівлю, змінюючи статус виду на нетипові зимуючі. Значний вплив на зимову орнітофауну регіону, крім змін чисельності видів у межах ареалу та розширення ареалів деякими видами, мають кліматичні фактори, особливо теплі зими чи ранні весни, які останніми роками траплялись досить часто.

ЛІТЕРАТУРА

- Новак В.О. (1994а): Якісний аналіз орнітофауни Хмельницької області. - Мат-ли 1-ї конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 4-5.
 Новак В.О. (1994б): Попередній аналіз орнітофауни Летичівського району. - Мат-ли 1-ї конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 5-7.
 Новак В.О. (1994в): До поширення чорної синиці на заході України. - Беркут. 3 (2): 147.
 Новак В.О. (1996): Зимівля в'юркових на Поділлі. - Мат-ли II конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 131-135.
 Новак В.О. (1998): Сорокопуди Хмельницької області.

- Мат-ли III конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 112-114.

Новак В.О. (1999а): Міграція гусей на Поділлі. - Екологічні аспекти охорони птахів. Мат-ли 7-ї наради орнітологів Західної України. Львів. 66-67.

Новак В.О. (1999б): Сіруватень *Haliaeetus albicilla* на Поділлі. - Екологічні аспекти охорони птахів. Мат-ли 7-ї наради орнітологів Західної України. Львів. 67.

Новак В.О., Гулько А.А., Приказюк О.В. (1998): Про зимівлю лелекоподібних на Поділлі. - Мат-ли III конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 114-115.

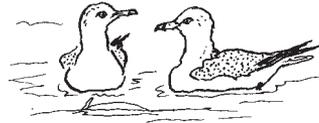
Портенко Л.А. (1928): Очерк фауны птиц Подольской губернии. - Бюл. МОИП. Секц. биол. 92-204.

Храневич В.П. (1925): Огляд фауни птахів Поділля. - Нарис фауни Поділля. Вінниця. 34-90.

Храневич В.П. (1929): Матеріали до орнітофауни західних округ України. - Запис. Кам.-Под. наук.-досл. катедри. 5-43.

В.О. Новак.

с. Голосків, Летичівський р-н,
Хмельницька обл., 31535,
Україна (Ukraine).

Книжкова полиця

Новий журнал:

С 2002 г. под эгидой Российской академии наук начал выходить "Поволжский экологический журнал". Его издателем является Саратовский филиал Института проблем экологии и эволюции им. А.Н. Северцова РАН. Главный редактор – Г.И. Худяков, ответственный секретарь – В.Г. Табачишин. Журнал выходит три раза в год. Публикуются статьи и краткие сообщения по всем вопросам экологической науки, а также рецензии, хроника, информация. Рабочий язык – русский. Адрес редакции:

**Саратовский филиал ИПЭЭ,
ул. Рабочая, 24, г. Саратов,
410028, Россия.**

E-mail: HrustovAV@forpost.ru.